

Waarnemingen van Ringsnaveleend (*Aythya collaris*) in de Gentse kanaalzone

Bekaert Luc

1. Waarnemingsplaats: Spaarbekken van Kluizen (Evergem)

Op 1 november 1991 ontdekte ik tussen een grote groep kuifeenden (*aythya fuligula*) een afwijkend getekend en gedrongener wijfje *Aythya*-soort. Na grondige bestudering met de telescoop vergroting 20x bleek direct dat het hier om een ringsnaveleend ging in wijfjeskleed. De meest in het oog springende kenmerken waren: vuilgrijze wangen, witte oogring/oogstreep.

Een uitvoerige beschrijving van deze waarneming werd opgemaakt en is ondertussen door het BAHC aanvaard, doch onder voorbehoud omdat de kans dat het een wilde exemplaar gaat zeer groot is en de kans van ontsnapping uit gevangenschap nooit mag worden uitgesloten.

2. Waarnemingsplaats: Rodenhuizedok, Terdonk en de Geuzenhoek van Doornzele

a) Op 12 september 1992 had ik het geluk een adult wijfje ringsnaveleend te ontdekken op het Rodenhuizedok. Deze vogel zwom tussen honderden kuif- en tafeleenden. Dezelfde dag nog werd dit nieuws verspreid en tot 21 april 1993 konden velen deze vogel aanschouwen.

Deze vogel foerageerde meestal op het opgespoten terrein te Doornzele (Geuzenhoek) terwijl het Rodenhuizedok als rustplaats fungeerde.

Opvallend bij deze waarneming was dat de beschrijving volledig paste op de vogel waargenomen op 1 november 1991. Hoogstwaarschijnlijk is deze vogel teruggekeerd naar de Gentse kanaalzone om te overwinteren.

b) Dezelfde ringsnaveleend (adult wijfje) was terug present vanaf 16 oktober 1993 op het Rodenhuizedok/Geuzenhoek Doornzele. De laatste waarnemingsdatum is 22 april 1994 (waarnemers BEL en VWG Gent).

De enige melding in België van een wijfje (het blokkersdijk-mannetje buiten beschouwing gelaten) in die periode was de waarneming van een adult vrouwtje te Zeebrugge-Westdam (zie foto in Dutch Burding 15 nr. 2(1993) blz94).

c) Vreemd maar leuk was de aanwezigheid van een adult mannetje ringsnaveleend te Doornzele (Geuzenhoek) op 21 april 1994 (mededeling Gunter De Smet en zie DB 16 Nr3 (1994) blz 129).

Op 22 april '94 werd het mannetje en het wijfje aldaar samen waargenomen ! Het vrouwtje bleek spoorloos vanaf 23 april, doch het mannetje werd herontdekt op 24 en dit tot 29 april '94 op de Callemansput te Zelzate (waarnemers G. De Smet en BEL). Datzelfde mannetje werd op 25 april heel even opgemerkt op de Canisvlietkreek te Sas van Gent (Nederland) (med. G. De Smet).

De twee hierboven vermelde exemplaren waren niet gekleurde exemplaren!

3. Beschrijving

a. Het adult wijfje van Rodenhuizedok/Doomzele

- Eend ter grootte van een kuifeend, maar een 'gebloktere', gedrongener indruk.
- Het verenkleed is overwegend bruin. De kleur van de flanken kan omschreven worden als oranje-bruin en deze kleur is duidelijk warmer en bleker dan de donkerbruine kleur van achterhoofd, mantel en rug.
- Het zwaartepunt van de kop valt duidelijk achter het oog (lees op het achterhoofd).
- De donkerbruine iris wordt omgrensd door een duidelijke witte oogring, die achter het oog uitloopt in een bijna, korte, iets naar beneden lopende oogstreep. Wanneer de vogel de ogen sluit zorgt de combinatie van het witte netvlies, de witte oogring en oogstreep ervoor dat de oogstreek bijzonder uit overkomt.
- De wangen zijn vuilgrijs en worden door de oogstreep duidelijk afgescheiden van het egaal donkerbruine kruintje.
- De kin, keel en teugel zijn de witste delen van de kop. Vanop afstand vormt de witten teugel een smallere versie van het witte halve maantje, zoals we dit kennen bij een blauwvleugeltaling. Ook een klein stukje van het voorhoofd is wit.
- De snavel (die een langere indruk maakt dan de snavel van een wijfje kuifeend) kent 3 snavelringen: een pikzwarte snavelpunt (=nagel), gevolgd door een witte strook ($\pm 1/3$ van de oppervlakte van de zwarte strook), gevolgd door een grote leigrijze strook ($\pm 3x$ de oppervlakte van de zwarte strook). Het feit dat de middelste strook duidelijk wit is, en duidelijk is afgescheiden van de 2 andere stroken wijst erop dat het hier om een adulte vogel gaat!
- De 'geblokte' indruk wordt versterkt (of veroorzaakt) doordat de zwarte staart in een schuine hoek naar omhoog wordt gehouden (en dus niet horizontaal op het water rust). Door deze houding vallen eveneens de witte onderstaartdekveren duidelijk op.
- Bij het poetsen werden regelmatig de zwarte poten gezien en kon ook met zekerheid worden vastgesteld dat de vogel ongeringd was.
- De borst kan qua kleur eerder met de wangen dan met de flanken worden vergeleken. Een mengelmoes van witte en bruine 'schubben'.
- De enkele keren dat de vogel in vlucht werd waargenomen, kon zij gemakkelijk van tussen de meevliegende kuifeenden worden "gehaald" door vuilgrijze (i.p.v. witte) armpennen. De witte gelaatsuitdrukking is een hulp om de vogel uit de groep te "halen".
- Algemeen kon gesteld worden dat bij slechte belichting en grote afstand de vogel eerder met een wijfje tafeleend dan met een wijfje kuifeend kon verward worden.

b. Het adulte mannetje op 22 tot 29 april 1994

- Deze vogel gaf een forse indruk en lag in verhouding iets hoger op het water dan de overige aanwezige duikeenden.
 - Iris uitgesproken geel.
 - Snavel lang en meer tafeleendachtig, aan de punt iets opwaarts gekruld, is donker blauwgrijs van kleur. Een zeer dunne witte boord over heel de lengte van de bovensnavelrand in verbinding met de witte smalle zoom net voor de donkere zwarte punt.
 - Wanneer de vogel de nek uitstak, was een kastanjebruine halsring (band) te zien (± 3 cm breed) aan de halszijde versmallend tot een bruin smal streepje naar de nekzijde. Alleen dit kenmerk (waar men dan wel speciaal moet op letten!) verklaart de engelse naam 'Ring-necked Duck'. De nederlandse (nieuwe) benaming 'ringsnaveleend' duidt op de witte ring aan de snavelbasis.
 - Voorhoofd (typisch!) plat. Verlengde kruinveren zodat de kop er driehoekig uitzag. Opletten bij felle
-

wind kunnen deze veertjes plat liggen. Een kuif was niet aanwezig.

Het zwart van de kop vertoonde een paarse glans, vooral rond de oogstreep. Zoiets was alleen waarneembaar bij goede belichting en liefst met telescoopvergroting.

- Borst en rug met donkere vuilgroene weerschijn.

- Het grijze gedeelte van de flanken bestaat uit een reeks zwarte streepjes op een witte achtergrond. De arcering was niet verbonden met de rug maar met een witten zoom gescheiden.

- Opvallend was de helwitte verticale wig tussen de zwarte borst en de grijze flanken. Deze witten wig loot onderaan door tot op de witte onderzijde.

- Poten grauwgrijs en niet geringd!

- Zwarte staart.

- In vlucht een zeer markante vleugeltekening, gelijkend op het grijze patroon van een tafeleend en niet op het zwart-witte van de kuifeend.

4. *Wilde vogels of ontsnapt ?*

De seizoenale en geografische verspreiding van de in het Gentse waargenomen ringsnaveleenden lijken eerder te wijzen op een wilde oorsprong (Noord Amerika als oorsprong).

Vooraf het vrouwtje vertoonde een meer uitgesproken trekgedrag aangezien ze in trektijd verdween naar een onbekende (Noord-Europa ?) bestemming. Dit vertrek viel telkens samen met de trek van kuif- en tafeleend.

Over verdere beschouwingen van de ringsnaveleenden in Europa en de herkomst van sommige waargenomen vogels verwijs ik naar o.a. De Wielewaal jg. 47 (1981).

5. *Verspreiding en verplaatsing van de ringsnaveleend*

Volgens Lippens en Wille (1986) leeft deze soort in Canada en in de VS, Westelijk tot Brits Colombia en NO Nevada, Oostelijk tot Newfoundland, NW- Pennsylvania en O-Massachusetts.

Vanaf ±1940 (en vooral sinds 1960) in opmars naar NO. Klaarblijkelijk als gevolg van de drooglegging van vele plassen.

Overwinteringsgebied: de VS, meest in Florida, en zuidelijker tot in Guatemala en in West-Indië.

Dwaalgast tot in Alaska, Venezuela, Bermuda eilanden en sinds maart 1955 in West-Europa (vooral GB).

6. *Hybriden*

Men doet er als waarnemer goed aan een grondige beschrijving te maken.

Veel ringsnaveleenden werden reeds verkeerd gedetermineerd omdat men geen (of te weinig) rekening hield met mogelijke hybridisatie van het trio kuif, tafel en toppereend.

Wat (of hoe is het uitzicht) van Noord Amerikaanse broedvogels met de lokale broedvogels?

In Lippens en Wille (1986) wordt er een ringsnaveleend vermeld op 1-12-84 te Callemansputte te Zelzate die in feite een hybride is.

7. *Dankwoord*

Dankbetuigingen aan Dominique Verbelen voor de aanvullende beschrijving van het adult wijfje, aan P. Buys voor de foto's.

8. *Literatuur*

L.Matthé et al. Een Amerikaanse kuifeend in de Turnhoudse kempen *Wielewaal* jg.47 blz 143-151.

P. Van Sanden et al BAHC rapport 1992 *Oriolus* 60 (3) 1994 blz 61

NGS Field guide to the birds of North Amerika

Lippens en Wille *Uitzonderlijke vogels in België en W. Europa* deel 1 (1986).